

כך בושל

ליציה ישראל קרגמן, מסר לו את האולטימטום. מיד הועברה הידיעה לאשכול, וב-12.30 אחרי-הצוה הגיע חזני לביתו של ראש-הממשלה בירושלים. מאוחר יותר הסביר חזני, כי בעצם כל האולטימטום לא היה אלא בלוף אחד גדול. כי המפד"ל לא התכוונה באמת לגרום משבר על רקע דרישתו של בגין. אך אשכול נבהל מן האפשרות, וכאשר עזב חזני את ביתו עוד צילצלה באוזניו הבטחתו של ראש הממשלה, כי הצעת החוק תוגש לכנסת ללא דחייה.

העיקר — נצחון פומבי

הצבעה בכנסת עברה בשלום. אפילו סיעות אופוזיציוניות — פרט לגח"ל — הצביעו בעד אשכול. למחרת הגיע מועד פרעון החוב למפד"ל. לרוע השהירה בהלה בצמרת, כאשר חידש יגאל אלון את הערותיו נגד חוק השבת. כמה מראשי המפד"ל אף הירגרו בקול רם, שאולי דוחף אותם אשכול למשבר כפוי.

מבחינה אחת, אומנם רצוי היה למפד"ל משבר קואליציוני, שיביא ליציאתם מן הממשלה על רקע דתי כה מובן הק. אולם הם חששו, כי אשכול יעכיר את ההילה הדתית, יתן הוראה להחיש את העמדתו של יצחק רפאל לדיון. אלא שלאשכול לא הייתה שום כוונה כזאת, והוא אף הצליח לשכנע את ראשי המפד"ל כי אם אינו גורם לטיהורו המיידי של רפאל, הרי זה מפני שאין הדבר ביכולתו: אין לו שום השפעה על היועץ המשפטי ועל שר המשפטים. כדי להרכיב להם שכוונותיו טובות, זימן בדחיפות ישיבה של שרי הקואליציה הנוגעים בחוק השבת.

חשבונו של אשכול היה לזוהר לטוח הארוך. כי הוא ראה במפד"ל את השותף הנוח ביותר לקואליציה הבאה, אחרי הבהירות לכנסת השישית. במחיר הצעת-החוק, הבטיח לעצמו כי בכנסת הבאה לא תהיה המפד"ל אויבתו. באותה ישיבה דחופה, סיכמו השרים אלון, יוסף, בורג ויריהפטיג מה שלא הצליחה הממשלה לסכם במשך שלושה וחצי שנים. היה ברור לאלון, כי זהו חוק בלתי-פופולארי, וכי הוא עלול להתפרש ככניעה פחדנית לכפייה הדתית. לכן לחם על כך, כי חוק זה יבטיח לדתיים אך ורק את קיום הסטטוס-קו. כלומר: הוא יאסור פתיחת עסקים, כגון חנויות, מישרדים ומפעלים. אבל הוא יתיר ניהול סדיר של מסעדות, בתי-מלון ותחבורה במתכונתם הנוכחית. הוא אף קיבל את הסכמת הדתיים, כי התקנות אשר יותקנו בו תהאם לחוק זה תיקבענה על-ידי ועדת-שרים מיוחדת (ראש-הממשלה, שר-העבודה, שר-הדתות), והוא הסביר בשיחות פרטיות כי בועדה זו יהיה ממלא רוב של לא-

אלה הם, בראש וראשונה, אנשי אגודת-ישראל. לא חולפת שבת אחת מבלי שבאיוה בית-כנסת ישפוך איש האגודה אש וגופרית על המפד"ל, המוכרת את הדת למפא"י, והמסמך כימה לחילול השבת על-ידי שירותים ציבוריים ומפעלים ממלכתיים. עד שלבסוף החליטה המפד"ל, כי עליה להשיג בכל מחיר חוק לשמירת השבת. עם חוק זה ביד, סברה, תוכל לסתום את פיות המסיתים של האגודה ולשכנע את בוחריה שלה כי היא נוחלת נצחונות חשובים במלחמתה להק את שלטון הדת על המדינה.

דרישת המפד"ל לחקיקת חוק שבת ארצי עברה גילגוי-ליים רבים. למעשה, הובטח לה החוק עוד ב-1961, כאשר הרכיב לוי אשכול למען דויד בן-גוריון את הקואליציה הממשלתית של מפא"י-מפד"ל-אחדות-העבודה-פא"י. אך תמיד מצאו השותפים החילוניים תחבולות מחוכמות כדי להתחמק ממילוי הורישו. שכן ברור היה להם, כי חוק

חזני איים על קרגמן

ל מפלגה הדתית-לאומית יש בעיות קשות מאוד. בגלל המשברים הרעשיניים במפא"י ובמק"י, לא זכו בעיותיה של המפד"ל להתעניינות הציבורית המגיעה להן. אבל הן קיימות, והן חריפות לא פחות מאלה שיועזו את המפת לגות האחרות. אלא שהמפד"ל מצאה, בשעות החולשה שלה, בני-ברית שהושיטו לה קרש הצלה: חוק השבת. הבעייה הכאובה ביותר של המפד"ל קרוייה יצחק רפאל. חשיפת עיסקת-השותף המלוכלכת של בית-החולים בתל-גיבורים הכתימה את המפלגה, וכל תימרוני-ההשגחה והקנוניות הקואליציוניות לא הצליחו לגקותה מן הבוץ הסמיך שדבק בה.

כאשר פירסם השופט משה גולן את מסקנות חקירתו, שהטילו צל כבד על חלקו של רפאל בפרשה, השמיע הח"כ אורה-התענוגות מהאות-זעם. הוא דחה את האשמות השופט כהשמצות פרועות. הוא איים בפנייה לבג"ץ. הוא הכריז שילחם למען טיהור שמו. וזהו, כאשר החליט החלש שבוע שעבר היועץ המשפטי, כי יש להעמיד את רפאל לדיון — התנהג הח"כ כאילו אין דבר יותר נתעב מזה.

כאשר ביקש היועץ המשפטי מועדת הכנסת שתסכים להסרת חסינותו של הח"כ החשוד, יצאה ההגנה מפלגתו לקרב-חורמה כדי לסכל את הדבר. הדתיים הצליחו לשכנע את חבריהם לקואליציה לדחות את פניית היועץ המשפטי. הנימוק האמיתי היה, שהם פוחדים פחד מוות מעריכת משפט זה לפני הבחירות. כי חקירה משפטית נמרצת הייתה מגלה בכל כיעורו והסתאבותו את המנגנון המסלתי העוסק בבניית "תרומות" וכחיתת כספים. אולם מאחר שאי-אפשר לרום נימוק כזה בפרטיכל ועדת הכנסת, הועלה נימוק פורמאלי המקני: מכיוון שהכנסת החמישית מסיימת ממילא את כהונתה בקרוב, אין טעם להסתבך עתה בתהליך הארוך של הסרת חסינות — כדאי להכות לכנסת השישית.

היתה, כמובן, דרך פשוטה ומכובדת להימנע מסיבוכים ארוכים: יצחק רפאל יעמוד בהכרונותיו הרברבניות הראשונות, ויטכס מרצונו הטוב להסרת חסינותו. אבל הוא לא עשה זאת, ודמותה של מפלגתו גיראתה שחורה עוד יותר בעיני האזרחים.

חלוקת השלל

ב מקביל לבעיית רפאל, יזעזעה את המפד"ל מחלוקת פנימית מרה. אם במפלגות אחרות נסבה מלחמת-אחים סביב עקרונות כלשהם, הרי שבמפלגה הדתית-לאומית התנהלה המלחמה על חלוקת השלל.

המפד"ל הינה, למעשה, פדראציה של סיעות. כל עוד לא היה לאף אחת מן הסיעות רוב, חולק השלל המפלגתי על-פי מפתח סיעתי מוסכם. בוועידה האחרונה הצליחה סיעתו של חיים משה שפירא לגבש לעצמה רוב מבין הצירים, ונראה היה כי היא עומדת לגרוף לעצמה את כל עמדות השלל. אולם הסיעה החדשה לא יכלה להסכים על חלוקת השלל בין חבריה — והרוב המקורי התפורר.

יריבו העיקרי של שפירא, ראש סיעת למיפנה משה אונא, ניסה ללכד רוב נגד שפירא. אך איש שפירא הנאמן, ח"כ בנימין שחור, הצליח לרכוש את סיעת יוצאי צפון-אפריקה וסיעת הצעירים — ושוב נוצרה קואליציה חדשה. אך התככים, הבגידות, הקנוניות והשיגאה ההדדית לא פסקו. להיפך: ככל שהתקרב המועד של קביעת רשימת המפלגה לבחירות הבאות — החריפה המלחמה הפנימית.

אש וגופרית בבית-כנסת

ל מפד"ל יש גם אויבים חיצוניים — ובשנת בחירות חייבת היא להתחשב בהם. אויבים אלה טוענים מאז ומתמיד, כי המפלגה הדתית-לאומית אינה דתית כלל; ש-עסקניה וקנוניותיה אך מחתימים את הדת היהודית.

קרגמן הזעים את אשכול

זה יהיה אחד החוקים הבלתי-פופולאריים ביותר במדינה. אפילו האזרח הסובלני ביותר — שלא התקומם נגד חוקי הכפייה הדתית האחרים — יתקומם נגד חוק שימנע ממנו לבלות ביום המנוחה להנאתו.

תחילה הכין שר הדתות זרח ורהפטיג הצעת-חוק, הפיצה בין חברי הממשלה לעיונם. רק אז העלה יגאל אלון את הטענה, כי הוא, בעצם, אשר צריך להגיש את הצעת החוק, מכיוון שהוא שר העבודה הממונה על קביעת שעות-עבודה וימרינוחה. כאשר קיבלה הממשלה את דעתו, החל בסחבת ארוכה — ונידמה היה לו כי יסכל את המזימה הדתית.

אך המפד"ל לא הרפתה. מדי פעם, בהרגישה כי פרשה מסוימת השחירה את פניה עוד יותר בקרב הדתיים, העל-תה מתדוש את תביעתה לחוק שבת. בחודשים האחרונים ריכזה מעט את התביעה, כי היתה שרוייה בדיכודך עמוק ובלחץ בקשר לפרשת רפאל. המפד"ל חיכתה להזדמנות.

הבטחה אחרי הצות

ה הזדמנות הגדולה שלה הגיעה בתחילת השבוע השעבר. על סדר יומה של הכנסת עמדה דרישתו של מנחם בגין לדון בהודעתו של לוי אשכול, כי בימי כהונתו של דויד בן-גוריון כראש-הממשלה ושר-הבטחון היו "דב-רים לא בסדר". בגין תבע לגלות את אי-הסדרים.

אשכול חשש, כי ההתמודדות הפרלמנטרית תנוצל על-ידי בן-גוריון ואגשיו כדי להביא את מפא"י לידי פילוג מוחלט ולהפלת הממשלה. באין בטחון, שח"כ המיעוט יהיו נאמנים לו בעת הצבעה, החל אשכול פוקד את הכוחות העומדים לרשותו. השאלה הראשונה: איך יצביעו הדתיים?

סיעת המפד"ל חשה באי-בטחונה של אשכול. באינסטינקט המסחרי המחודד שלה ידעה כי זוהי ההזדמנות גדולה. על-כן התכנסה והחליטה, כי יש להודיע לאשכול שאם לא יבטיח להם הגשת חוק השבת לאלתר — יצביעו נגדו ויפילו את הממשלה. אף הוטל על ח"כ מיכאל חזני להודיע זאת רשמית למפא"י. הוא ניגש במזנון הכנסת ליו"ר הקוא-

אשכול שיכנע את אלון

דתיים. היא תצטרך להחליט, למשל, בדבר פתיחתן או סגירתן של תחנות דלק בשבתות. עמדת אלון: מכיוון שאין איסור טוטאלי על תחבורה, יש להפעילן בשבת. לדתיים לא היה איכפת מה חושב אלון. העיקר שבשילם היה, כי תעשה המיחווה, ויוענק להם הניצחון הפומבי. הם הבינו — ובצדק — כי עצם הגשת הצעת-החוק לכנסת תהא נצחון גדול עבורם. ואם אין החוק הנוכחי משתק כליל את כל החיים במדינה בשבתות, הרי הוא לפחות שלב חשוב בכיוון זה. במשבר הבא יתקינו עוד תקנה לפי רוחם, ובעוד חמישה משברים קואליציוניים לא יוכל בעל-מכונת להסיע את משפחתו לשפת-הים בשבתות. הכדור עבר, למעשה, לכנסת הבאה. את זאת יקח הבוחר בחשבון, מן הסתם, בלכתו לקלפי.

חוק השבת